

UPPSALA
UNIVERSITET

Om nån bara kollar in ens kropp så är det ju inte fokus på mig

En studie om unga kvinnors upplevelser av blickar och kommentarer med sexuell anspelning av manliga främlingar i det offentliga rummet

Clara Eriksson Dittlau

C-uppsats

Centrum för genusvetenskap

Uppsala universitet

Om nån bara kollar in ens kropp så är det ju inte fokus på mig

Clara Eriksson Dittlau

C-uppsats i Genusvetenskap

HT 2011

Handledare: Denise Malmberg

Sammanfattning (Abstract)

I svensk lagtext regleras blickar och kommentarer med sexuell anspelning i *Lagen om sexuella trakasserier* (se Lag 2003:311). Lagen reglerar dock endast ett fåtal offentliga rum. Gator, torg och parker är några rum som lämnas oreglerade.

Syftet med denna studie är att undersöka hur unga heterosexuella kvinnor upplever blickar och kommentarer med sexuell anspelning från manliga främlingar i det ”oreglerade” offentliga rummet. Med utgångspunkt i individens subjektiva upplevelse är syftet vidare att studera hur kvinnan hanterar situationer med dessa inslag samt att undersöka om, och hur, upplevelserna påverkar henne.

Genom intervjuer med fyra kvinnliga studenter och den kvalitativa analysmetoden Interpretive Phenomenological Analysis har informanternas subjektiva meningsskapande inom ramen för dessa situationer analyserats.

Som analysen föreslår är rummet (kontexten), betraktaren (mannen) och kvinnans egna attityder och föreställningar av central betydelse för hur dessa situationer upplevs och tolkas. Kvinnans hantering av situationen bör förstås i förhållande till hennes upplevelse. Ju mer obehaglig och hotfull situationen upplevs desto mer passivt tenderar kvinnan att hantera den.

En konsekvens av dessa upplevelser är att kvinnan blir mer medveten om sitt yttre, vilket främst tar sig uttryck i hennes sätt att klä sig. Detta kan göras genom att anpassa klädseln efter feminina normer eller undvika vissa klädesplagg i syfte att motsätta sig dessa normer.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning (Abstract)	s.2
1. INLEDNING	s.4
1.1 Syfte och avgränsningar	s.5
1.2 Problemformulering	s.7
1.3 Frågeställningar	s.7
1.4 Metod och material	s.7
1.5 Intervjuerna	s.9
1.6 Urval av informanter	s.10
1.7 Teoretiska utgångspunkter	s.11
1.8 Tidigare studier	s.12
2. UPPLEVELSEN	s.14
2.1 Upplevelsen – Kontextuella faktorer	s.14
2.1.1 Rummet	s.14
2.1.2 Ensam eller i grupp	s.15
2.1.3 Beträktaren	s.18
2.1.4 Sättet att betrakta och kommentera	s.19
2.2 Personliga faktorer – föreställningar och förväntningar	s.21
2.2.1. Den manliga sexuella blicken	s.21
2.2.2 Den kvinnliga osexuella blicken	s.22
3. STRATEGIER	s.24
3.1 Aktiv och passiv hantering	s.24
3.2 Hot	s.24
4. KONSEKVENSER – ÄNDRAD SJÄLVPRESENTATION	s.28
4.1. Anpassning av klädseln	s.28
4.2 Viljan att undvika uppmärksamhet	s.30
5. SLUTSATSER	s.32
6. KÄLLFÖRTECKNING	s.36
6.1 Tryckta källor	s.36
6.2 Otryckta källor	s.37
6.3 Digitala källor	s.35

1. INLEDNING

Det var framförallt under åren jag var bosatt i Berlin som jag kom i kontakt med kommentarer och blickar med sexuell anspelning från manliga främlingar. Jag hade upplevt situationer med sådana inslag tidigare men det var först nu som det i stor omfattning kom att påverka min vardag och mitt liv. Dessa situationer kunde ta sig olika uttryck, men en relativt vanlig sådan var att män vevade ner rutan i sina bilar, visslade på mig och kommenterade min kropp. I andra fall kunde de göra så kallade ”cat-calls” (engelskt uttryck för det ljud som man vanligtvis använder när man lockar på en katt) när jag var ute och promenerade. Ibland hände det även att män satte sig obehagligt nära mig i vagnen på tunnelbanan och stirrade på mig. Även om det är svårt att beskriva dessa upplevelser i generella ordalag hade de flera gemensamma inslag; jag upplevde att de alla hade en sexuell karaktär, skedde ovälkommet och gjorde att jag ofta kände mig förolämpad, rädd och ibland även hotad.

I försök att få klarhet i situationen kom jag till en början att problematisera mig själv. Var jag utsatt för det här på grund av mina stora ögon? Eller var det kanske för att jag var blond och lång? I hopp om att undvika fler sådana situationer vidtog jag ett antal åtgärder. Jag började bland annat undvika en del platser och tunnelbanelinjer under vissa tider på dygnet, jag försökte klä mig ”oattraktivt” och istället för att motionera utomhus började jag träna på gym. I den stund då jag insåg att dessa upplevelser kraftigt hade börjat begränsa min rörelsefrihet förstod jag att situationen hade blivit ett problem.

När det talas om dessa upplevelser händer det att de förminskas och bortförklaras. Man får höra att den man som just kommenterade ens utseende nog bara menade det väl och att man därför bör ta det som en komplimang. Av denna anledning kommer dessa situationer många gånger att betraktas som enstaka och specifika händelser istället för att ses i ett större sammanhang. Detta kan vidare medföra att kvinnor väljer att inte prata om sina upplevelser, eftersom de är rädda för att omgivningen ska tycka att de överreagerar.

I svensk lag regleras beteenden av denna karaktär (däribland ovälkomna sexuella anspelningar, blickar, visslingar och kommentarer om utseende etc.) i *Lagen som sexuella trakasserier* (se Lag 2003: 311), men endast då det sker i rum som skola, högskola och arbetsplats. Andra offentliga rum såsom gator, torg och parker lämnas oreglerade.

Blickar och kommentarer med sexuell anspelning i det offentliga ”oreglerade” rummet har länge varit ett relativt utforskat studiefält. De studier som hittills gjorts vittnar dock om att

detta är en frekvent upplevelse för många kvinnor (se ”Tidigare studier”). Det finns ännu ingen riktigt etablerad term för fenomenet men på engelska har det bland akademiker och aktivister ofta kommit att kallas *street harassment* eller *public/stranger harassment* (en identisk svensk översättning saknas). Cynthia Grant Bowman, professor i juridik vid Connell University, var en bland de första att studera fenomenet och definierade det på följande sätt: ”Stranger harassment or street harassment can be defined as the [sexual] harassment of women in public places by men who are strangers” (Bowman 1993, s 519). Det handlar med andra ord om ovälkommen och oönskad sexuell uppmärksamhet av manliga främlingar i det offentliga rummet. Enligt Sandra Lee Bartky fyller dessa blickar och kommentarer en viktig funktion: de sexualiserar kvinnan och upprätthåller den manliga dominansen: ”sexualization is one way of fixing disadvantaged persons in their disadvantage, to their clear detriment and within a narrow and repressive eros”. Hon menar vidare att blickarna och kommentarerna fungerar som en påminnelse; ”being-made-to-be-aware of one’s own flesh” (Bartky, s 27).

Då situationer med dessa inslag (i ”oreglerade” rum) mer eller mindre kommit att ignoreras i den offentliga debatten har under senare år flera websidor runt om i världen öppnat i syfte att synliggöra problemet genom att låta kvinnor berätta om sina upplevelser. Två exempel på sådana är den egyptiska sidan *HarassMap* och amerikanska *Hollaback!* (se källförteckning).

Lagen om sexuella trakasserier säger att situationer av detta slag är en typ av könsdiskriminering samt att det är den individ som utsätts för trakasserier som avgör vad som är kränkande. Detta är en central tanke även i denna studie.

1.1 Syfte och avgränsningar

Tidigare studier har visat att situationer med inslag av blickar och kommentarer med sexuell anspelning kan få negativa konsekvenser för den individ som utsätts (se ”Tidigare studier”). Hur enskilda individer *personligen* upplever dessa situationer samt hur såväl individuella som yttre faktorer påverkar upplevelsen i sig har dock inte studerats i samma omfattning. Denna studie har därför som syfte att undersöka hur unga heterosexuella kvinnor upplever och förhåller sig till blickar och kommentarer med sexuell anspelning av manliga främlingar i det offentliga ”oreglerade” rummet, samt hur dessa upplevelser kan förstås ur ett genusperspektiv. Syftet är, i första hand, inte att förklara vad dessa blickar och kommentarer beror på eller är ett uttryck för, utan endast att studera hur de upplevs och tolkas av den kvinnliga individen. Med utgångspunkt i teorierna (se ”Teoretiska utgångspunkter”) är syftet sedan att diskutera hur man kan förstå kvinnornas subjektiva upplevelser i ett större sammanhang. För att få en

djup och nyanserad förståelse av kvinnors upplevelser av mäns blickar och kommentarer kommer jag även att rikta ett visst fokus på hur kvinnors blickar och kommentarer upplevs.

Med främling avses en person som kvinnan inte känner eller tidigare har varit i kontakt med. Med det offentliga rummet menas rum där dessa beteenden och praktiker ej regleras i lag såsom gator, torg, caféer, parker, affärer, tåg, bussar, barer och restauranger. Under intervjuerna skildrades ibland situationer som ägt rum på informantens arbetsplats (det vill säga i ett ”reglerat” rum). Även om dessa situationer inte analyserats som sådana har de samtidigt inte kunnat ignoreras och bortses från om de ansetts varit viktiga för individens meningsskapande kring liknande situationer i ”oreglerade” rum. Förutsättningen för att ta hänsyn till situationer i ”reglerade rum” var dock att kvinnan inte var bekant med mannen.

Vad gäller blickar och kommentarer med sexuell anspelning är det problematiskt att precisera exakt vilka praktiker och beteenden detta innebär. Situationen kan ha såväl direkt som indirekt sexuell anspelning. Den behöver alltså inte vara uttryckligen sexuell utan det räcker med att kvinnan *upplever* och *tolkar* det som så. Det kan handla om såväl verbala som icke-verbala beteenden såsom visslingar, biltutningar, pussljud och kommentarer om kvinnans kropp/utseende eller inbjudningar till sexuellt umgänge. Syftet är dock inte att belysa en specifik typ av blick/kommentar eller upplevelse. Utgångspunkten är att det är individen *själv* som avgör vilka beteenden som är (o)behagliga och/eller (o)acceptabla. Eftersom en situation upplevs olika för olika individer anser jag att de måste studeras så som de upplevs. Detta innebär att ingen upplevelse är ”rätt” eller ”fel” för studiens analys. Eftersom det är kvinnans subjektiva upplevelse som står i centrum är det *hennes* meningsskapande, tolkningar och känslor som är det centrala. Detta innebär att studien inte är representativ för alla kvinnor, vilket heller inte har varit syftet. Min uppfattning är dock att det endast är genom att studera enskilda individers specifika erfarenheter som vi kan förstå ett fenomen i ett större sammanhang.

Under intervjuerna skildrade vissa informanter ibland situationer med fysiska inslag. Dessa har inte analyserats som sådana om de inte har haft en tydlig koppling till den blick/kommentar som kvinnan skildrat. Exempelvis berättade en av informanterna om en händelse utomlands då hon blev sexuellt ofredad av en man som hon varken sett eller pratat med. Situationer av detta slag har inte analyserats, eftersom skildringen inte hade något inslag av varken blick eller kommentar.

Inom feministisk teoribildning har mäns sexuella blickar i många avseenden hävdats vara ett uttryck för sexuell objektifiering av kvinnan. Detta har ibland placerat kvinnan i en offerposition och även bidragit till att heterogeniteten inom ramen för kvinnors upplevelser förbisetts. Mitt syfte har inte endast varit att fokusera på dessa blickars och kommentarers negativa effekter, även om detta var en betydande orsak varför jag började intressera mig för ämnet som sådant. Genom att utgå från kvinnors personliga erfarenheter är avsikten att belysa en mer nyanserad bild av fenomenet och på detta sätt göra en ansats att frångå könsdikotomin (man-subjekt/kvinna-objekt). Eftersom varje individ aktivt skapar mening kring sina upplevelser är hon, enligt min mening, aldrig endast objekt utan också aktör. Jag kommer i vissa kontexter att använda begreppet ”objektifiering”, men endast inom ramen för de teorier som appliceras och den forskning, där forskarna själva använt termen, som redogörs för. Jag finner det relevant att ifrågasätta för vem kvinnan eventuellt är ett objekt. Min uppfattning är att detta begrepp måste problematiseras och nyanseras.

1.2 Problemformulering

Hur upplever och förhåller sig unga heterosexuella kvinnor till blickar och kommentarer med sexuell anspelning av manliga främlingar i det offentliga ”oreglerade” rummet?

1.3 Frågeställningar

- Hur tolkar och känner den kvinnliga individen inför blickar/kommentarer med sexuell anspelning?
- Hur hanterar kvinnan situationer med dessa inslag?
- Vilka konsekvenser får upplevelsen för kvinnan?

1.4 Metod och material

Materialet samlades in genom kvalitativa intervjuer med fyra kvinnliga studenter och analyserades sedan med den fenomenologiska analysmetoden IPA (Interpretative Phenomenological Analysis). Syftet med denna metod är inte att finna ”sanningen” utan snarare att undersöka individens levda erfarenhet samt studera hur hon skapar mening kring sina upplevelser (Smith, s 46). Metoden överensstämmer bra med denna studie eftersom syftet, i första hand, är att undersöka hur blickar och kommentarer med sexuell anspelning *upplevs* snarare än att förklara fenomenet som sådant.

Enligt IPA bör teoridrivna frågor undvikas eftersom det inte finns någon garanti för att forskaren, utifrån materialet, kan besvara dem. Teorier bör av denna anledning appliceras sekundärt (Smith, s 48). Då frågeställningarna formulerades hade jag därför inga specifika teorier som utgångspunkt. Dessa valdes ut efter att materialet analyserats.

Jag har i enlighet med IPAs analysmodell analyserat materialet i sex olika steg. Det första steget innebär att man transkriberar och närläser intervjumaterialet för att på detta sätt bekanta sig med texten. Under det andra steget gör man anteckningar utifrån de data man har, i syfte att i detalj närma sig materialet. Anteckningarna omfattar deskriptiva kommentarer (det vill säga vad individen faktiskt säger med fokus på nyckelelement såsom händelser, personer, känslor och tankar), lingvistiska kommentarer (med fokus på *hur* individen säger något) och tolkande kommentarer (att utifrån de deskriptiva kommentarerna tolka det som individen säger samt göra anteckningar kring ofullständiga och oklara utsagor). Tolkningen av materialet kommer, som Smith poängterar, alltid att vara påverkat av forskarens egen erfarenhet, kunskap och förståelse. För att den ska vara legitim krävs det därför att den är textnära. Syftet är inte att finna några bestämda svar, utan snarare att öppna upp för *olika* typer av tolkningar (Smith, s 89-90).

Under det tredje steget belyser man, utifrån de anteckningar som gjorts, teman som berörts och aktualiserats under intervjun. Genom att transformera anteckningarna till teman är syftet dels att reducera mängden material och dels belysa de element som är avgörande och betydelsefulla inom ramen för individens meningsskapande.

Under det fjärde steget försöker man förstå hur temana kan förstås i relation till varandra. Utifrån dessa identifieras sedan ett antal abstrakta och överordnade teman. Under det femte steget går man vidare till nästa studieobjekt och analyserar materialet på samma sätt. Det sjätte steget innebär slutligen att man jämför de olika studieobjekten vad avser såväl likheter som olikheter. På detta sätt rör sig analysfokus mellan å ena sidan det enskilda och å andra sidan det gemensamma.

De teman som presenteras i analysen har varit de mest centrala och betydelsefulla för informanternas upplevelser och meningsskapande inom ramen för studiens tre frågeställningar. Vad gäller den första frågeställningen, dvs. upplevelsen, var rummet, mannens karaktär, sättet att betrakta/kommentera samt kvinnans egna föreställningar och attityder av central betydelse. Inom ramen för den andra frågeställningen, hanteringen, var huruvida situationen upplevdes som hotfull avgörande. Vad gäller den sista frågeställningen, konsekvenser var ändrad själv-

presentationen främst vad gäller klädsel centralt. Temana innehåller således både informanternas meningsskapande men också min tolkning av dessa skildringar. Dessa presenteras via rubriker och mellanrubriker.

När materialet analyserades var det flera teman som återkom inom ramen för studiens *samtliga* frågeställningar. Detta har ibland gjort att presentationen av materialet varit mycket problematisk, eftersom upprepningen av vissa teman, skildringar och citat har varit ofrånkomligt för förståelsen av materialet i sin helhet.

1.5 Intervjuerna

Intervjuerna var semistrukturerade, vilket innebär att jag på förhand gjorde en intervjuguide med ett antal teman som jag ville fokusera på. Dessa teman var:

- 1) Skildring av upplevelse(r) med blick/kommentar med sexuell anspelning
- 2) Upplevelser av blickar/kommentarer från olika personer såsom jämnåriga/äldre män och kvinnor.
- 3) Individens tolkning och känslor kring situation(er)
- 4) Hantering av situation(er)
- 5) Påverkan av upplevelse(r)

Enligt IPA är det viktigt att intervjuerna inte är slutna eftersom syftet med metoden, individens meningsskapande, då riskerar att gå förlorad (Smith, 59). För att fokusera på det subjektiva meningsskapandet var min utgångspunkt därför, bortsett från ovanstående teman, att genom så öppna intervjuer som möjligt låta informanten själv sätta agendan för samtalet.

Jag gjorde först sju testintervjuer i syfte att testa mina intervjuteman. Dessa har inte analyserats eller dokumenterats. Något jag dock tidigt uppmärksammade var att merpartern av kvinnorna, testinformanterna liksom senare huvudinformer, till en början hade stora svårigheter att minnas situationer med dessa inslag även som de samtidigt menade att situationer av detta slag var frekvent förekommande i deras vardag. De hade överlag mycket enklare att minnas situationer som ägt rum i ”reglerade” rum. En möjlig förklaring till detta kan vara att situationer i ”oreglerade” rum inte uppmärksammas och talas om i samma omfattning, eftersom de inte är ”fel” enligt lagen.

1.6 Urval av informanter

Eftersom syftet med IPA är att göra en detaljerad och kvalitativ studie är ett fåtal informanter önskvärt (Smith, s 51). Jag ansåg att fem informanter var ett bra antal eftersom det möjliggjorde några mikrodetaljerade analyser av enskilda fall och samtidigt öppnade upp för jämförelser fallen emellan. Samtliga informanter var i tjugooårsåldern och universitetsstudierande då intervjuerna gjordes. Jag var inte bekant med någon av dem sedan tidigare. Deras namn har av anonymitetsskäl bytts ut.

Enligt IPA ska urvalet vara homogent. Att medvetet välja en viss grupp individer är ett vanligt tillvägagångssätt eftersom de valda informanterna anses kunna bidra med ett perspektiv på fenomenet (Smith, s 48-49). Här avses inte ett specifikt sådant utan snarare ett subjektivt perspektiv på fenomenet. Mitt syfte var från början att undersöka genusstudenters upplevelser av detta fenomen då de kan förväntas ha en ökad könsmedvetenhet i frågor som rör "att bli sedd på". Jag sökte därför upp studenter som studerade eller hade studerat genusvetenskap och lät dem göra en intresseanmälan. Åtta studenter anmälde sig som intresserade, varav fyra senare tog tillbaka sin anmälan. Då jag sedan tidigare bestämt mig för att intervjua fem personer var jag nu tvungen att hitta ytterligare en informant. Jag informerade därför personer i min omgivning och blev kort därefter kontaktad av en väns bekant. Även hon var student och i tjugooårsåldern då intervjun gjordes. Jag hade inte varit i kontakt med henne tidigare.

Då en av informanterna under intervjun inte definierade sig som heterosexuell exkluderas denna intervju ur analysen. Orsaken till varför jag valde att begränsa mitt urval till heterosexuella kvinnor berodde på att tidigare studier framhållit att upplevelsen av manliga blickar skiljer sig avsevärt mellan heterosexuella och lesbiska kvinnor (Oshynko, s 36). Jag ansåg därför att det var bättre att koncentrera sig på en "grupps" perspektiv.

När jag presenterade studien för informanterna framhöll jag tydligt att jag var intresserad av både negativa och positiva upplevelser. Jag använde heller aldrig begrepp som "objektivering" eller "sexuell objektivering" då jag informerade om studien eller under intervjuerna. Detta i syfte att minimera risken att de, i vetskap om min position som genusstudent, skulle besvara intervjufrågorna på ett sätt som de antog skulle överensstämma med min ståndpunkt och syn på fenomenet.

Vid olika tillfällen träffade jag senare de studenter som anmält sig intresserade i syfte att närmare informera om studien samt om vilka teman jag önskade att uppmärksamma under

intervjuerna. Jag bad dem även att inte samtala med varandra om sina upplevelser för att på detta sätt minimera risken för social påverkan. Intervjuerna hölls sedan på universitetet. Med samtycke från samtliga informanter spelade jag in intervjuerna på ljudband.

1.7 Teoretiska utgångspunkter

I denna studie kommer jag att använda mig av Laura Mulveys teori om den manliga blicken (Mulvey, 1999), Sandra Lee Bartkys teorier kring femininitet (Bartky, 1990), Iris Marion Youngs teorier kring kvinnans status som objekt i den patriarkala samhällsordningen (Young, 1990) samt Tiina Rosenbergs teori kring heteronormativitet (Rosenberg, 2002). I analysdelen presenteras även en del annan teori. Samtliga teorier valdes ut efter att intervjumaterialet hade analyserats.

Laura Mulvey menar att representationen av kvinnan i kulturen, och i synnerhet populärkulturen, producerar och reproducerar föreställningen om kvinnan som ett objekt för sexuella fantasier och sexuell njutning. Detta tar sig i uttryck genom att mannen är det aktiva subjektet som tittar ("bearer of the look") medan kvinnan fungerar som det passiva objektet ("spectacle") som blir tittad på (Mulvey, 1975). Denna dikotomiska ordning menar Mulvey är ett uttryck för den patriarkala samhällsordningen i stort.

I *Att kasta tjejkast* menar Iris Marion Young att kvinnan lever sin kropp både som objekt och subjekt (Young, 1990). Denna motsättning blir en konsekvens av att hon som människa, och därmed subjekt, lever i en patriarkal samhällsordning i vilken hon definieras som objekt. Att inte bli erkänd som subjekt trots att hon är det leder till en konfliktspänning som får konsekvenser för hur hon ser på sig själv samt för hur hon rör sig i olika rum.

Sandra Lee Bartky menar i *Femininity & Domination* (Bartky, 1990) att femininitet måste förstås inom ramen för den patriarkala samhällsordningen där män som grupp har mer makt än kvinnor som grupp. Hon menar att maskulinitet och femininitet inte endast fungerar som uttryck för individens personliga identitet, utan att dessa också strukturerar relationen mellan könen i sig (Weitz, s 39).

Tiina Rosenberg redogör i *Queerfeministisk Agenda* (Rosenberg, 2002) för betydelsen av heterosexualitetens normativa status (därav termen heteronormativitet) (se även teoretiker såsom Michael Warner, Judith Butler och Eve Kosofsky Sedgwick). Heteronormativitet bygger bland annat på antagandet att alla människor är heterosexuella och att det naturliga sättet att leva är heterosexuellt. Enligt Rosenberg är denna norm djupt inrotad i olika samhälleliga

institutioner, mänskliga relationer och handlingar vilket leder till att heterosexualitet framstår som något enhetligt och naturligt (Rosenberg, s 11 och s 244).

Upplevelsen, kvinnans hantering samt upplevelsens konsekvenser har analyserats inom ramen för dessa teorier. Teoretisering, liksom slutsatser, av materialet kommer att presenteras både fortlöpande i studiens analysdel samt mer övergripande i ett sista kapitel ("Slutsatser").

1.8 Tidigare studier

En stor del av den forskning som hittills bedrivits på området är gjord i USA. Antalet svenska studier på området är ytterst få. En amerikansk studie visar att män som objektifierar kvinnor är mer vanligt förekommenade än tvärtom (Rohlinger, 2002). Den manliga blicken har också konstaterats vara mer skadlig än den kvinnliga (Aubrey, 2006).

I en av de mest omfattande studier som gjorts på området, *Everyday stranger harassment: frequency and consequences* (Fairchild, 2010), visar Kimberly Fairchild och Laurie A. Rudman att sexuella blickar och sexuella kommentarer i det offentliga rummet är en frekvent upplevelse för många kvinnor (samtliga studieobjekt var kvinnliga universitetsstudenter). Forskarna menar att självobjektifiering, som för många individer blir en effekt av att vara objektifierad, minskar individens personliga välmående, ökar tendensen för depressiva symptom samt leder till ökad benägenhet till självskadebeteende och ätstörningar. Vidare visar studien ett samband mellan upplevelser med dessa inslag och en kvinnas känsla av att befinna sig i en offerposition som i sin tur har ett samband med hennes rädsla för våldtäkt. Detta innebär att upplevelsen kan ha både en direkt och indirekt negativ påverkan på kvinnans liv. Samma studie visar även ett samband mellan kvinnans sätt att hantera situationen och grad av självobjektifiering. De mest använda strategierna bland kvinnor som känner sig objektifierade är passivitet, likgiltighet och självklander, vilket enligt studien leder till en högre grad av självobjektifiering. När kvinnan istället använder aktiva strategier såsom att konfrontera den person som betraktar eller kommenterar leder detta inte till samma grad av självobjektifiering. Enligt forskarna kan detta bero på att kvinnan i dessa fall hävdar sin subjektivitet vilket stärker hennes självbild (Kimberly Fairchild, Laurie A. Rudman, 2008).

Enligt en annan studie känner en kvinna, som objektifierar sig själv (till följd av objektifiering), ökad skam för sin kropp. Denna skam kan i sin tur leda till en tendens att vilja ändra på sitt yttre genom olika praktiker såsom plastikkirurgi (R. M. Calogero, A. Pina, Z. Rahemtulla, 2010).

En annan studie har analyserat relationen mellan objektifiering och avpersonalisering. Enligt studieresultatet var denna koppling tydligt oberoende av variabeln kön. Objektifiering leder med andra ord till att individen, oavsett om det är man eller kvinna, nekas mental subjektivitet och moral, men eftersom kvinnor i högre grad är objektifierade än män blir de avpersonaliserade i större omfattning (Loughnan, 2010).

En kvantitativ studie visar att en kvinnas upplevelse av blickar och kommentarer med sexuell anspelning påverkas av omständigheter i kontexten såsom mannens attraktivitet och ålder, samt om individen är ensam eller tillsammans med ett sällskap (Fairchild, 2010).

2. UPPLEVELSEN

För att förstå individens totala upplevelse av situationen måste man belysa dels kontextuella faktorer och dels personliga faktorer hos kvinnan själv. Vad gäller de kontextuella faktorerna är rummet och mannens karaktär särskilt centrala. Kvinnans tolkning av situationen beror på personliga faktorer hos henne själv, såsom attityder och föreställningar.

2.1 Kontextuella faktorer

2.1.1 Rummet

Kvinnans upplevelse kan påverkas av var, det vill säga i vilket rum och i vilken kontext, som situationen äger rum. Isa berättar här om hennes upplevelser av blickar och kommentarer på krogen:

Det är ju typ vanligare på krogen... Det är ju nästan som att man typ förväntar sig det, nej det låter dumt, nej men asså att man ursäktar det lite också. "Nej, men det är ju krogen och det är ju alkohol iblandat". Och att det nästan är såhär, ja men man går ut så får man blickar... det är liksom inget konstigt [...] det blir mer liksom nånting som man bara skakar av sig. Det är ingenting man reagerar på så... (Isa)

Detta kan, enligt min mening, tolkas som att om dessa situationer är vanligt förekommande i ett visst rum, i detta fall på krogen, kan de komma att ursäktas. Även andra omständigheter i rummet, såsom alkohol, kan bidra till att situationen ursäktas. Såsom uttalandet antyder kan detta påverka kvinnans känslor och reaktioner inför situationen. Att situationen äger rum ofta leder till att Isa inte känner att det är något "konstigt", vilket gör att hon bara "skakar av sig" det.

Uttalandet kan även tolkas som att individens föreställningar och förväntningar på rummet kan påverka upplevelsen. Krogen är exempel på ett rum som många människor associerar med att flirta och ragga och kan därför sägas vara ett "sexuellt kodat" rum. Detta kan göra att kvinnan ibland uppfattar och tolkar blickar och kommentarer som sexuella eftersom hon befinner sig i ett rum där hon *förväntar sig* att bli sexuellt betraktad och kommenterad, vilket i sin tur kan leda till att hon blir mer uppmärksam på sådana beteenden. På detta sätt kan individens förväntningar på rummet i sig "skapa" det sexuella.

Isas uttalande vittnar om att kvinnan ibland accepterar blickar och kommentarer med sexuell anspelning just för att de äger rum ofta. Denna acceptans återkom även i andra sammanhang:

Jag känner verkligen att det är ett, ja vad ska man säga, ett problem är väl att ta *i* kanske, men jag känner att jag får stå ut med att främst äldre män tittar på mig flera gånger varje dag (Samira)

Samira känner sig betraktad av äldre män varje dag och uttrycker med viss försiktighet att detta är påfrestande för henne. Hon antyder att det är ett ”problem”, men hon verkar samtidigt känna en viss osäkerhet inför att hänvisa till det som ett problem. Hon är rädd att ”ta *i*” vilket kan tolkas som att hon ogärna vill överdriva sina reaktioner. Vidare säger hon att eftersom situationerna är så vanligt förekommande så är det något hon känner att hon får ”stå ut” med, det vill säga uthärda och förhålla sig till.

Även i de sammanhang kvinnan blev betraktad eller kommenterad när hon var ”uppklädd” fanns det en tendens att situationen accepterades:

...det (att få blickar och att bli kommenterad, min anm.) är ju mer vanligt förekommande om man klär upp sig och då blir det ju mer, ja men allmänt sett att det är okej (Fia)

Likaså i dessa sammanhang accepteras situationen eftersom den äger rum ofta. '

Ovanstående uttalanden anser jag vittnar om att frekvensen av en upplevelse i ett visst rum eller sammanhang kan ha en avgörande inverkan på hur den kvinnliga individen känner inför och förhåller sig till situationen. Att ”ursäkta” en situation eller att ”stå ut” med den just för att den ofta äger rum kan tolkas som att upplevelsen blir normaliserad för kvinnan. Inom psykologin kallas detta fenomen för *normalisering*, vilket innebär att om en situation blir ett återkommande inslag i individens liv och vardag lär hon sig stegvis att förhålla sig till den. Upplevelsen blir på detta sätt internaliserad och kommer med tiden att uppfattas som normal.

2.1.2 Ensam eller i grupp

I de fall då kvinnan var tillsammans med ett sällskap upplevde hon i regel situationen som mer trygg än i de fall hon var ensam. Leona berättar om en situation då hon och hennes vänner satt på en bar i London. Efter en stund märker de hur en grupp medelålders män intensivt stirrar på dem:

...nu var det liksom ännu lite mer tryggt när man hade kompisar så då var det såhär ja men dom (männen, min anm.) kan liksom inte göra nånting (Leona)

Leona tycker att det känns tryggt att hon har sina vänner bredvid sig. Hon verkar känna obehag inför att något mer skulle kunna hända om hon hade varit ensam.

Fia berättar om en situation då hon och en vän var ute och promenerade en kväll. Plötsligt stannar en bil framför dem. Föraren vevar ner rutan varpå Fia går i riktning mot bilen eftersom hon tror att han ska fråga henne om vägen. När hon närmar sig frågar han istället om hon kan suga av honom:

Man hade kanske varit lite mer rädd om man var ensam... [...] typ att han kanske skulle stanna bilen och *dra in* mig [...] Så på så vis var det väl skönt att hon var med för att då var vi i alla fall två (Fia)

Fia tycker det är skönt att hon är med en kompis eftersom hon är rädd för att mannen skulle ha dragit in henne i bilen om hon hade varit ensam.

Kvinnans upplevelse kunde även påverkas av hur många män som betraktade eller kommenterade henne. Särskilt obehaglig och hotfull upplevdes situationer där kvinnan var ensam och männen var i grupp. Isa berättar här om en situation då hon var ute och promenerade. Efter att ha passerat en byggarbetsplats börjar en grupp medelålders män söka kontakt med henne:

Så var det en man som började skrika sitt nummer och skrek ”Ah, fick du det där gumman?” typ som att jag kanske ville ringa honom och då var jag själv och då tyckte jag att det var *jätteobehagligt*. Det kändes som en väldigt utsatt situation (Isa)

Isa känner obehag inför att mannen vill att hon ska kontakta honom. Att hon är ensam gör att hon känner sig ”utsatt”, vilket hon upplever som mycket obehagligt.

Ovanstående skildringar vittnar, enligt min uppfattning, om informanternas rädsla att blicken och kommentaren skulle kunna leda till något *mer*. I Leonas och Isas fall tar sig detta uttryck i deras rädsla för att mannen ska bli ännu mer kontaktsökande, medan Fia uttrycker en rädsla för att mannen ska tillgripa fysiskt våld mot henne. Dessa ”riskscenarioföreställningar”, tankar om vad som skulle kunna komma att inträffa, verkar vara särskilt påtagliga i de situationer kvinnan är ensam. Att vara ensam, eller *tanken* på att vara ensam, leder till känslor av rädsla, utsatthet och obehag.

Merleau-Ponty menar att det är kroppen och rummet som definierar förhållandet mellan subjektet och dess värld (Merleau-Ponty, 1962). Det är med kroppen som individen lever ut sin subjektivitet. I *Det andra könet* (Beauvoir, 2006) menar Simone de Beauvoir att mänskan definieras av sin situation. Beauvoir hävdar vidare att kvinnans situation kommit att begränsas av historiska, sociala och kulturella villkor. Med avstamp hos både Merleau-Ponty och Beauvoir hävdar Iris Marion Young att kvinnans rörelser i rummet är ett uttryck för de

strukturer och villkor som kvinnokroppen lever i och är underkastad (Young, s 259). För att förstå kvinnans sätt att röra sig i rummet måste man därför granska och studera de strukturer och villkor i samhället som begränsar själva situationen att vara kvinna.

I ett patriarkalt samhälle befinner sig kvinnan alltid i en konflikt av immanens och transcendens. Samhället och kulturen definierar kvinnan som den Andra, som ett passivt objekt (Beauvoir, s 26ff), men eftersom hon är en människa är hon också ett subjekt. Kvinnans liv blir därför en motsägelse eftersom hon inte fullt ut erkänns som subjekt. Denna konflikt bidrar till att kvinnan utvecklar ett ambivalent förhållningssätt till sin kropp, vilket får konsekvenser för hur hon rör sig i rummet. Enligt Young kan individen endast leva ut sin fulla subjektivitet om kroppen har en förmåga att närma sig, tillägna sig och utnyttja sin omgivning för egna syften. Men eftersom kvinnokroppen är belagd med immanens blir detta ett omöjligt projekt för kvinnan. Att bli reducerad och objektifierad gör att kvinnan inte använder sin kropp i rummet i samma utsträckning och på samma sätt som mannen.

Den manliga blicken påminner kvinnan om hennes objektsstatus. Att vara objekt för någon annans blick leder till att "hennes kropp ständigt pekar tillbaka på sig själv" (Young, s 269). En central del av kvinnans situation är att vara beredd på att ständigt bli sedd som en ren kropp. Konsekvensen blir att kvinnan upplever kroppen som en börda, som samtidigt måste *skyddas* från yttre hot. Detta gör att kvinnan ständigt lever med ett hot om intrång i hennes kropp, vilket tar sig i uttryck i kvinnans rädsla för sexuellt våld, och dess mest extrema form: våldtäkt. Rädslan tvingar kvinnan att hålla den andre, mannen, på avstånd (Young, s 275).

Youngs teori kan förklara informanternas "riskscenarioföreställningar". Samtliga informanter uttryckte känslor av rädsla, utsatthet och obehag inför mannens förväntade syften. Blickarna och kommentarerna påminde kvinnan om att hon var ett möjligt objekt för mannens avsikter. Informanternas rädsla för mannens ovälkomna kontaktsökande och hans eventuella tillgripande av våld kan, utifrån Youngs teori, ses som uttryck för de yttre hot som kvinnan måste skydda sig mot. Omständigheter som att vara ensam eller att bli betraktad/kommenterad av flera män tenderade att öka kvinnornas känsla av fysisk sårbarhet vilket ökade graden av återhållsamhet. När kvinnan istället var med ett sällskap kände hon sig trygg och inte lika utsatt. Sällskapet kan, utifrån Youngs teori, tolkas som ett sätt att skydda sig mot yttre hot och hålla mannen på avstånd.

2.1.3 Beträktaren

Under intervjuerna framgick det tydligt att upplevelsen påverkades av faktorer hos den man som betraktade eller kommenterade kvinnan. Mannens karaktär, såsom hans ålder och fysiska attraktivitet, samt hans uppförande, det vill säga på vilket sätt han sökte kontakt med kvinnan, var omständigheter som spelade en central roll för upplevelsen.

Samtliga informanter menade att män i deras egen ålder var mer attraktiva än ”äldre” män, vilket antyder att mannens attraktivitet i flertalet situationer kan förstås i relation till hans ålder. I regel upplevdes blickar och kommentarer från fysiskt attraktiva män mer positivt än då de kom från, enligt informanterna, oattraktiva män:

...det ju smickrande liksom om man själv blir attraherad av personen (Isa)

Inom psykologin har detta fenomen kommit att kallas ”halo-effekten” (Dion, Berscheid, Walster, 1978). Detta innebär att individen bedömer en person utifrån enstaka egenskaper, såsom utseende. Om individen tycker att en person ser trevlig och attraktiv ut finns det en hög tendens att hon tror att personen är trevlig även på *andra* sätt. Detta gäller även om situationen är den motsatta; om individen anser att personen ser oattraktiv eller otrevlig ut förväntas personen att vara otrevlig även på *andra* sätt. ”Halo-effekten” kan förklara varför ”samma typ” av blick/kommentar kan upplevas mycket olika beroende om kvinnan tycker att mannen är attraktiv eller inte. Eftersom ”äldre” män, enligt informanterna, var oattraktiva kom dessa mäns blickar och kommentarer att uppfattas mer negativt än då de kom från jämnåriga män.

Ålder och attraktion var betydelsefulla faktorer även av andra skäl. Potentialen för *ömsesidig attraktion* var större om mannen var attraktiv och i samma ålder som kvinnan eftersom hon då kunde föreställa sig tillsammans med honom. Leona berättar om en situation då hon kände sig betraktad av en kille som hon själv tyckte var attraktiv:

...då tänker jag ju inte på det för då blir man ju glad. För då vill man ju, då skulle man ju kunna göra samma sak själv! (Leona)

Detta uttalande kan tolkas som om det finns en ömsesidig attraktion är även potentialen för en *ömsesidig blickrelation* större, vilket också kan bidra till att situationen upplevs som positiv.

Blickar och kommentarer från äldre män upplevdes i regel som mer obehagliga än om de kom från jämnåriga män. Fia berättar här om sin syn på blickar från jämnåriga och äldre män:

Jag tycker att äldre mäns blickar är äckligare för om dom har en sexuell anspelning mot mig så tycker jag att det blir snuskigt för att det är ju inte meningen att dom ska *ha* det [...] och om det är yngre män som man kanske är attraherad av så är det inte lika äckligt... (Fia)

Detta skulle kunna tolkas som att det inte endast är ömsesidig attraktion som sådan som är betydelsefull för kvinnan utan även vilken *typ av attraktion* det handlar om. Våra sexuella begär inordnar sig inte endast efter heterosexuella normer. Det finns även normer för hur den sexuella relationen i sig bör se ut. Tiina Rosenberg menar att det därför är problematiskt att betrakta heterosexualitet som något enhetligt eftersom det finns stora variationer inom den (Rosenberg, 2002). Begreppet heteronormativitet bör av denna anledning användas i en vidare betydelse, alltså inte enbart som förväntad heterosexualitet, utan även som heterosexualitet i en *förväntad form*.

Gayle Rubin menar att sexualitet är en mänsklig socialpolitisk produkt (Rubin, s 277). I *Thinking Sex* (Rubin, 1993) hävdar hon att det finns en typ av ”sexualitetshierarki” i samhället där olika sexuella handlingar tillskrivs olika värde beroende på vilket värde de har i samhället i stort. Sexuella handlingar kategoriseras efter hur, ur samhällelig synpunkt, önskvärda eller icke önskvärda de är. Den monogama, heterosexuella och reproduktiva relationen uppvärderas medan andra istället nedvärderas. Individernas ålder skulle kunna betraktas som en omständighet som kan inverka på hur ”legitim” deras relation eller sexuella förbindelse uppfattas i samhället. Normen är att individerna är i ungefär samma ålder och tillhör samma generation. Utifrån Rubins teori kan man tolka det som att informanternas uppfattning kring äldre mäns ”felriktade” begär avspeglar sociala normer för vilka begär som anses vara ”legitima”.

2.1.4 Sättet att betrakta och kommentera

Under intervjuerna växte ett mönster fram som visade vilken typ av kontaktsökande som informanterna uppfattade som godtagbar. Kvinnan kunde sällan med säkerhet veta om mannen hade något bakomliggande syfte då han enbart betraktade henne. Kommentarer och fysiska närmanden dock hade en ”bekräftande” effekt. De tydliggjorde om mannen hade ett sexuellt syfte eller inte.

Även vad gällde mannens sätt att betrakta växte det fram ett mönster som visade vilka typer av blickar som var godtagbara och i vilka sammanhang. Samtliga informanter menade att den ”sexuella blicken” var den typ av blick som var lång, intensiv och fokuserade på kvinnans kropp/specifika kroppsdelar. Sexuella blickar upplevdes mycket olika beroende på om kvinnan var attraherad av mannen eller inte. I de fall kvinnan var attraherad av mannen kunde si-

tuationen upplevas som positiv (se exempelvis s. 19). Då kvinnan däremot inte var attraherad av mannen upplevdes situationen som negativ. I den situation Leona satt med sina vänner på en bar och en grupp män stirrade på dem upplevde hon situationen som obehaglig, eftersom mannen, enligt henne, inte alls var attraktiv.

Den negativa aspekten av att få sin kropp betraktad var för samtliga informanter att de upplevde att mannen inte längre var intresserad av dem som subjekt:

...om nån bara kollar in ens kropp så är det ju inte fokus på mig, eller det jag säger eller så. Då känns det inte okej tycker jag (Isa)

Isa tycker inte att det är okej när en man ”bara” betraktar hennes kropp, eftersom hon då upplever att det inte är fokus på hennes subjektiva person. Detta kan tolkas som att Isa inte tycker att hennes kropp *fullt ut* representerar hennes jag. Hon upplever inte att hennes subjekt *endast* är situerat i hennes kropp

Även om informanterna inte kände att de blev sedda som subjekt när mannen enbart tittade på kroppen sade flera av dem, som tidigare påpekats, att detta ändå var okej om de *själva* var attraherade av mannen eftersom de då kände att de kunde tänka sig att betrakta honom på samma sätt tillbaka. Detta kan tolkas som att informanterna faktiskt tycker att det är okej att inte bli sedda som subjekt så länge det sker på ”lika villkor”. Det är just när det ”ojämställda” uppstår, det vill säga när det enbart är mannen som kollar in kvinnans kropp och hon inte betraktar hans, som situationen upplevs som negativ och reducerande.

Isa upplevde alltså att om mannen inte tittade henne i ansiktet utan istället endast på hennes kropp att han inte var intresserad av henne som person. Samira uttrycker ett liknande perspektiv när hon säger:

För det känns liksom som att min kropp blir värdesatt, eller att den blir sexualiserad, det är ju inte nånting som jag har lust att min kropp ska vara [...] Jag *är* ju inte min kropp! Eller ja, det är ju inte någon *annans*. Alltså den är ju inte till för någon annan ska gå runt och sexualisera den, eller alltså. Ja det är så himla svårt att förklara men, men det är ju *min* kropp! (Samira)

Detta uttalande är intressant av flera skäl. I linje med Isa gör även Samira åtskillnad mellan sitt jag (subjekt) och kroppen (objekt), vilket tar sig i uttryck när hon säger att hon inte *är* sin kropp. Hon ser alltså kroppen som en del av henne, men menar att hon inte *enbart* är sin kropp. När mannen enbart betraktar hennes kropp känner hon därför att han reducerar och avpersonaliserar henne. Den sexuella blicken får Samira att känna att hennes kropp inte riktigt

längre är hennes egen, eftersom den blir sedd som något till för någon annans sexuella njutning.

Informanternas negativa känslor kring att bli sedda enbart för sina kroppar kan ses i linje med Iris Marion Young som hävdar att kvinnans objektstatus i den patriarkala samhällsordningen leder till en typ av identitetskonflikt. Konflikten beror på att hon blir sedd som ett objekt samtidigt som hon är människa och därmed ett subjekt. Detta gör att hon distanserar sig från sin kropp. Hon betraktar inte den fullt som en del av henne. Att inte bli sedd som ett subjekt och att känna att kroppen blir någon ”annans” väcker frustration vilket tar sig i uttryck när Samira säger att det ju är hennes kropp och ingen annans.

Majoriteten av de situationer som informanterna skildrade hade inga fysiska inslag. I regel upplevdes situationer med fysiska inslag som negativa, obehagliga och ibland även hotfulla. Leona berättar om en kväll då hon dansade på en folkfylld nattklubb. Efter att hon känt sig betraktad av en man märker hon hur han närmar sig henne bakifrån på dansgolvet:

...jag bara liksom aktar mig och aktar mig och han följer efter och följer efter och ja... när det är fysiskt på det sättet blir det ju liksom ännu mycket obehagligare [...] Jag kunde ju inte akta mig! (Leona)

Tidigare belyste jag att kvinnan ofta kände en större trygghet i de situationer då hon var med ett sällskap. I de situationer då mannen gjorde fysiska närmanden kom dock övriga faktorer i kontexten, såsom i vilket rum situationen ägde rum och om kvinnan var med ett sällskap, att spela en mindre roll. Detta kommer till uttryck i Leonas upplevda situation. Trots att Leona var tillsammans med sina vänner upplevde hon situationen som mycket obehaglig. Upplevelsen förvärrades dessutom av att hon inte kunde ”akta sig”, vilket kan tolkas som att i de fall kvinnan inte kan avlägsna sig från mannen kan situationen upplevas som ännu mer obehaglig.

2.2 Personliga faktorer – förväntningar och föreställningar

2.2.1 Den manliga sexuella blicken

Under intervjuerna framkom att informanternas egna föreställningar, attityder och förväntningar på den person som betraktade eller kommenterade hade stor påverkan på hur kvinnan *tolkade* situationen. Samtliga informanter hade någon gång upplevt en manlig blick som sexuell:

...just när det är män som gör det för att det är som om dom har fått för sig att dom har den rätten att titta på min kropp och det är väl det som gör det obehagligt att dom, nej men dom tror att dom får och därför gör dom det! (Fia)

Fia uppfattar det som att män tar sig "rätten" att granska och värdera hennes kropp genom att betrakta henne. Laura Mulvey menar att den patriarkala samhällsordningen där män har mer makt som grupp än kvinnor som grupp påverkar könens blickrelation. Könsordningen gör att den kvinnliga blicken inte får samma betydelse eller effekt som den manliga. Mannen är, till skillnad från kvinnan, "skyddad" mot den sexuellt objektifierande blicken (Mulvey, s 20).

Informanterna hade också föreställningar kring äldre män:

...det låter ju så hemskt att generalisera alla gubbar till att vilja ha alla yngre tjejer också men det är ju den bilden man har (Isa)

Isas negativa upplevelser av situationer med äldre män kan förklaras av hennes föreställning om att alla äldre män vill ha yngre kvinnor. Eftersom hon själv inte är attraherad av äldre män blir upplevelsens utfall därför negativ.

Även erfarenheter från tidigare händelser kunde påverka kvinnans förväntningar och attityder. En informant som arbetat extra i en livsmedelsaffär säger:

jag vet ju att män... nej men att dom (män, min anm.) ser ju en som nåt jävla allmångods när man jobbar där. Dom får bete sig hur dom vill mot en och till och med typ röra en [...] det är ju inte direkt så att man kan särskilja jobb från när man... från det privata då så att säga (Fia)

Fias tidigare negativa erfarenheter på sin arbetsplats kan, som hon antyder, påverka hur hon tolkar och upplever liknande situationer i allmänhet. På arbetsplatsen upplevde hon att männen betraktade henne som ett "allmångods", vilket påverkar hennes uppfattning om hur män betraktar henne även i andra situationer och rum.

2.2.2 Den kvinnliga osexuella blicken

Informanterna beskrev den kvinnliga blicken uteslutande i negativa ordalag. Samtliga av dem upplevde att kvinnor i deras omgivning betraktade dem i syfte att granska, döma och nedvärdera deras kläder och utseende. Merparten av informanterna hade aldrig upplevt kvinnors blickar som sexuella:

Killar kollar på tjejer och bedömer om [...] ja men vem dom vill ha och inte om man säger så! Som dom kan knulla eller inte! [...] och tjejer tittar inte på tjejer i allmänhet för dom letar ju inte efter vem dom vill knulla utan dom bedömer varandra för att kolla hur dom ser ut och kollar vad dom har för kläder och lägger in... ja men vad som är rätt och fel angående ens utseende (Fia)

Fia uppfattar det som att när män betraktar kvinnor så är det i syfte att leta efter en sexuell partner. När en kvinna betraktar en annan kvinna upplever hon det dock inte på samma sätt. Kvinnor, menar hon, granskar istället kvinnans utseende, utan att känna ett sexuellt begär till henne.

Isa var den *enda* informanten som någon gång upplevt den kvinnliga blicken som sexuell:

Det är väl om man har varit på gayklubb [...] Ja då kanske man har sett det (upplevt kvinnliga sexuella blickar, min anm.) [...] Då känns det nog mer smickrande än om en man gör det (Isa)

Detta kan förstås som att kvinnors blickar kan tolkas som sexuella beroende på i vilket rum kvinnan befinner sig. Tidigare i analysen beskrev jag hur kvinnans föreställningar kring rummet kan påverka hennes upplevelse (se s. 13). Detta kan tolkas vara fallet även i ovanstående situation. En gayklubb är ett rum där homosexuella begär förväntas, vilket gör att Isa tenderar att tolka blickarna som så.

3. STRATEGIER

3.1 Aktiv och passiv hantering

Tidigare redogjorde jag för hur vissa faktorer och omständigheter i kontexten kunde bidra till om situationen upplevdes som positiv eller negativ. Kvinnans hantering av situationen reflekterar hur hon upplevde den. För att förstå hanteringen är det därför betydelsefullt att återgå till de faktorer som påverkade upplevelsen.

Informanternas hantering av situationen kan delas in i passiv och aktiv hantering. Med passiv hantering menas då kvinnan inte gör något alls (likgiltighet), tittar bort eller avlägsnar sig från mannen. Med aktiv hantering menas då kvinnan på något sätt visar mannen att hans beteende är oacceptabelt.

3.2 Hot

Som analysen tidigare föreslår kunde omständigheter som mannens ålder och attraktivitet, vilken typ av kontaktsökande, hur många män som betraktade/kommenterade och om kvinnan var ensam eller i grupp bidra till om situationen upplevdes som positiv eller negativ. Ju mer obehaglig och hotfull den kvinnliga individen upplevde situationen, desto mer passivt tenderade hon att hantera den.

Om den situation Isa passerade en byggarbetsplats där en grupp äldre män började skrika efter henne säger hon:

... då var jag själv och då tyckte jag att det var jätteobehagligt [...] Det kändes som en väldigt utsatt situation, det var bara jag på gatan [...] då var jag bara rädd och fortsatte gå (Isa)

Isa var vid tillfället ensam, medan männen var i grupp och mycket äldre än hon. Det sätt på vilket männen sökte kontakt med henne (de skrek) var också en omständighet som gjorde att situationen upplevdes som obehaglig. Detta fick sammantaget henne att känna att hon befann sig i en offersituation. Hon kände sig, som hon själv säger, ”utsatt”. Känslan av utsatthet ledde till känslor av rädsla och obehag. Isa valde därför att vika undan blicken och gå därifrån.

Att undvika mannens blick var ett vanligt sätt bland informanterna att hantera en situation som de upplevde som obehaglig. Sandra Lee Bartky menar att kvinnans sätt att vika undan blicken är ett uttryck för den hänsyn och aktning som hon fått lära sig: ”Under male scrutiny, women will avert their eyes or cast them downward; the female gaze is trained to abandon its

claim to the sovereign status of seer” (Weitz, s 30). Den anständiga kvinnan har lärt sig att inte stirra vågat och obehindrat. Detta kan förklara varför informanterna i flera situationer valde att titta bort och undvika mannens blick.

I analysen av informanternas upplevelse beskrev jag hur andra faktorer i kontexten tenderade att spela mindre roll ju mer fysiskt nära mannen befann sig i förhållande till kvinnan. Ju närmare mannen var desto mer obehaglig och hotfull upplevde kvinnan situationen, vilket gjorde att kvinnan valde att hantera situationen passivt. I den situation då Leona var på en nattklubb och mannen ifråga dansade nära henne upplevde hon situationen som obehaglig. Visserligen befann sig Leona med ett sällskap samt i ett rum där det var många människor vilket, som jag tidigare uppmärksammade i analysen, ofta gjorde att kvinnan kände trygghet. I Leonas situation spelar dock dessa omständigheter en liten roll. Mannens påtvingande fysiska närmanden gör att situationen sammantaget upplevs som hotfull vilket får Leona att hantera den passivt. Hon avlägsnade sig därför från dansgolvet och gömde sig på damtoaletten.

I den situation där mannen frågade om Fia kunde suga av honom valde hon att hantera situationen passivt. Hans rättframhet och otrevliga sätt gjorde att hon upplevde situationen som negativ. Även här, som i Leonas situation, spelade det en mindre roll att hon var tillsammans med en vän.

Passiv hantering fick ofta informanterna att känna sig besvikna på sig själva:

...jag är inte en sån som brukar vara tyst och bara ta saker. Det är därför jag också kanske blir förvånad av mig själv [...] att jag liksom inte gjorde nånting! (Fia)

Samtliga informanter återkom till en generell känsla av maktlöshet och tvivel på sin egen förmåga att kunna påverka situationen:

Ibland känns det ju som att det (att göra aktivt motstånd, min anm.) är helt meningslöst också [...] om en man nu tycker att han har rätt att glo helt hänsynslöst [...] det skulle vara så svårt att ta ifrån honom den rätten! [...] det finns ingenting som jag kan göra åt det ungefär [...] det är ju inte så att man bara kan gå ut på gatan och påverka (Fia)

Fia tvivlar på sin förmåga att påverka situationen. Hon finner det ”meningslöst” att visa motstånd mot någon som hon upplever tror sig ha rätt att ”glo helt hänsynslöst”. Även om hon skulle agera aktivt i *en* situation tvivlar hon ändå på att hon skulle kunna påverka dessa situationer *generellt*. Det finns alltid risk för att hon kommer att ingå i ännu en sådan situation, det vill säga där hon blir sexuellt betraktad eller kommenterad. Hon kanske kan påverka en

situation, men är osäker på om hon kan påverka ”alla” situationer. Likaså i de fall där situationer av dessa slag var vanligt förekommande hanterade informanterna situationen passivt. Såsom Isa uttryckte det att dessa situationer är vanligt förekommande på exempelvis krogen gör att hon måste förhålla sig till dessa. ”Det är inte någonting man reagerar på, utan någonting man bara skakar av sig” (se sidan 14). Fia gav även uttryck för detta när hon sade att sexuella blickar och kommentarer vad vanliga vid de tillfällen hon hade klätt upp sig. Då blir det ”allmänt sett okej” (se sidan 15). En situation som kommit att normaliseras tenderar på detta sätt att hanteras passivt.

Informanternas sätt att hantera situationen kan ses i ljuset av Youngs teori om kvinnans ”plats” i rummet. Som tidigare nämnts menar Young att det levda rummet skapas genom individens kroppsrörelser. Om man utgår från kvinnans fysiska uttrycksformer bör man därför kunna utläsa att det finns en specifik kvinnlig rumsuppfattning. Young menar att kvinnan lever i rummet som om hon vore placerad i rummet. Så länge kvinnan upplever sig själv som ett objekt existerar den kvinnliga kroppen i rummet: ”I sin immanens och begränsning är den kvinnliga kroppen placerad i rummet i ett koordinatsystem som inte har sitt upphov i hennes egna syften och resurser” (Young, s 269). Om rummet är begränsat av olika hotfulla hinder så måste kvinnan akta sig eftersom hon är ett utsatt och ömtåligt objekt som kan bli ett objekt för andras avsikter. Konflikten mellan att å ena sidan vara objekt och å andra sidan vara subjekt återspeglas i kvinnornas känsla av att inte vilja akta sig i rummet, men att i vissa situationer ändå göra det; det vill säga agera passivt trots att hon egentligen vill agera aktivt.

En vanlig strategi som informanterna använde när de ville visa mannen att hans sätt att betrakta eller kommentera inte var acceptabelt var genom att stirra tillbaka. Att visa sitt ogillande var något som samtliga informanter upplevde som något positivt, eftersom de då kände att de visade sin ståndpunkt. Aktiv hantering upplevdes dock inte positivt per automatik. Om mannen besvarade kvinnans motstånd med att skratta, håna eller ignorera henne kunde detta istället förvärra hennes upplevelse. I den situation Leona och hennes vänner satt på en bar i London tittade de till slut tillbaka frågande på männen:

...men grejen är ju att dom fortsatte ju (att stirra) bara och satt och flinade och tyckte att det typ var lite roligt att vi tyckte att det var obehagligt [...] Det känns ju ganska respektlöst att dom liksom... att dom inte fattar vinken, att dom inte typ bryr sig (Leona)

Genom att stirra tillbaka hoppas Leona och hennes vänner kommunicera sitt ogillande. Männen börjar flina och fortsätter att stirra på dem. Kvinnorna får inte den effekt som de hoppats

på. Det kan även här vara betydelsefullt att referera till Laura Mulvey (Mulvey, 1975). Den patriarkala könsordningen leder till att Leonas och hennes vänners blickar inte får någon effekt. Att de kvinnliga informanternas blickar på män inte får samma effekt som mäns blickar på kvinnor beror alltså, enligt Mulvey, på att de inte innehar samma maktposition

4. KONSEKVENSER – ÄNDRAD SJÄLVPRESENTATION

Under intervjuerna framgick det att informanterna anpassade sin klädsel i syfte att både attrahera och undvika blickar.

4.1 Anpassning av klädseln

Informanterna betraktade överlag sin klädsel som något personligt och opåverkat av yttre faktorer. När jag frågade en informant om hon reflekterade över sin klädsel svarade hon:

Ja, men det skulle jag nog inte säga är en effekt av blicken, utan det är väl nånting jag *alltid* gör, typ att jag inte vill ha på mig mjukisbyxor [...] jag kan tycka att det är jobbigt om jag går runt och känner mig jätteful och nån tittar på mig eller om jag tycker att hon synar mig [...] jag tycker att det är jobbigt att gå runt i mjukisbyxor. Alltså jag gör typ aldrig det för jag känner mig sjukt ful (Fia)

Fia menar att hennes klädsel inte är ett resultat av omgivningens blickar, eftersom att planera klädseln är någonting som hon ”alltid” gör. Hon tycker att det är jobbigt att bli betraktad när hon känner sig ”jätteful”, exempelvis då hon har på sig mjukisbyxor. Ofta undviker hon detta plagg, eftersom hon inte vill känna sig ful *inför* någon.

Tidigare i analysen uppmärksammade jag informanternas upplevelser av kvinnors blickar, vilka upplevdes som granskade och värderande. Fias uttalande ovan vittnar om att *både* mäns och kvinnors blickar är närvarande vid hennes val av kläder. Sandra Lee Bartky menar dock att kvinnor, i första hand, inte gör iordning sig i syfte att behaga kvinnliga blickar:

We are often told that ”women dress for other women”. There is some truth in this: who but someone engaged in a project similar to my own can appreciate the panache with which I bring it off? But women know for whom this game is played: they know that a pretty young woman is likelier to become a flight attendant than a plain one (Weitz, s 34)

I realiteten handlar det alltså, enligt Bartky, om att kvinnor betraktar varandra utifrån vad *män* antas tycka om.

Att Fia ibland känner sig ”ful” vittnar, enligt min mening, om känslor av skam. Enligt Bartky är kvinnans skam för sitt utseende och sin självpresentation ett uttryck för hur hon internaliserat patriarkala normer för kvinnlig ”skönhet”. Detta beror på att hon befinner sig i en position där hon värderar och bedömer sig själv som ett objekt, utifrån hur hon tror att detta objekt framstår för den andra (mannen) (Bartky, 85). Objektivisering involverar typiskt sett två personer; den som tittar (man) och den som blir tittad på (kvinna). Bartky hävdar dock

att den som objektifierar och den som blir objektifierad kan vara en och samma person. Eftersom kvinnor i patriarkala samhällsordningar lär sig att bli betraktade av män är de också alltid är beredda på att bli betraktade. Detta gör att kvinnan ”adopterar” den manliga blicken. Hans perspektiv på henne blir hennes eget: ”Woman lives her body as seen by another, by an anonymous patriarchal Other” (Bartky, s 73) Kvinnan kommer på detta sätt att objektifiera sin egen person. För att förstå varför kvinnan för det första har blivit ett objekt kan det vara relevant att hänvisa till Simone de Beauvoirs teori kring kvinnans vara inom ramen för hennes situation: ”att vara, det är att ha blivit, det är att ha blivit gjord sådan som man framträder” (Beauvoir, s 33). Kvinnokroppen existerar i en sociokulturell kontext där den konstrueras och presenteras som ett objekt. På så sätt blir kvinnans perspektiv på sin kropp hur den ser ut snarare än hur den känns eller vad hon kan göra med den (Young, 1990). Denna objektstatus resulterar i att kvinnan utvecklar en vana att granska, värdera och korrigera sin kropp och sitt utseende utifrån vad andra personer i hennes omgivning tros tycka om och uppskatta. Informanternas önskan att vara attraktiva kan ses som en medvetenhet kring denna objektstatus. Att vårda sitt yttre, upprätthåller denna objektstatus.

I den patriarkala samhällsordningen förväntas män vara maskulina och kvinnor feminina. På detta sätt bedöms alltid kvinnan utifrån hur feminin/ofeminin hon är: “femininity as spectacle is something in which virtually every woman is required to participate” (Weitz, 34). Att anta en feminin självpresentation blir därför ett viktigt projekt om kvinnan vill känna sig som ett sexuellt attraktivt subjekt eftersom att vara ”ofeminin”, i en patriarkal samhällsordning, skulle innebära att vara ”oattraktiv”. Det är genom att göra sig till objekt som kan hon göra sig till subjekt. För att uppnå den normativa femininiteten krävs det att kvinnan disciplinerar sig. Att som Fia försöka ha på sig ”rätt” klädesplagg kan ses som en sådan ”disciplineringspraktik”. Fia undviker mjukisbyxor eftersom detta klädesplagg, enligt henne, inte faller inom ramen för den normativa femininitet som hon är medveten om förväntas av henne och som hon försöker förhålla sig till. Genom att undvika detta klädesplagg försöker hon minimera risken för att betraktas som oattraktiv.

Krogen var ett rum där många av informanterna ville vara ”snygga”, vilket gjorde att sexuella blickar, i detta rum, kunde upplevas som särskilt smickrande. Detta är i sig anmärkningsvärt och skulle kunna tolkas som att den femininitet som kvinnan konstruerat då blir positivt värderad av blicken. Att bli positivt bekräftad av omgivningen gör, enligt Bartky, att kvinnan inte sällan finner *njutning* i att vara sitt ” eget ” sexuella objekt (Bartky, s 36). Eftersom ”rätt”

femininitetskonstruktion belönas förklarar detta, enligt min uppfattning, varför informanterna ”ville” vara snygga

Eftersom det är kvinnan *själv* som måste disciplinera sig förefaller dessa praktiker med tiden ofta som något naturligt för henne. Detta kan förklara varför informanterna betraktade sin klädsel som något som de själva valt och, som Fia menade, att tänka över sin klädsel var något som hon ”alltid gör”.

4.2 Viljan att undvika uppmärksamhet

Ibland var anpassningen av klädseln ett sätt att undvika blickar. Samira berättar att hon ofta måste ”ta ställning” till hur hon ska klä sig exempelvis när hon ska springa utomhus. Vissa klädesplagg skulle kunna leda till att hon, som hon själv uttrycker det, inte får ”vara ifred”. Denna strategi, att undvika klädesplagg i syfte att få bli lämnad ifred, kommer även till uttryck då Fia berättar om sin resa i Asien:

... jag var skitarg för att jag ens hade de här säckiga kläderna [...] men samtidigt var det ju så mycket skönare att se ful ut för då fick man inte... då var man inte tillgänglig på samma vis... (Fia)

Samtidigt som Fia, i linje med Samira, uttrycker ilska och frustration över att behöva anpassa sin klädsel känner hon en lättnad över att vara ”ful” eftersom detta, enligt henne, symboliserar hennes otillgänglighet. Lite senare säger hon:

...men det är ju som med det där, att om man är full och blir våldtagen så var det ens eget fel. [...] För då tror jag dom (män, min anm.) förväntar sig att ”Men varför har du klätt upp dig då?” (Fia)

Detta kan tolkas som att Fia har föreställningar kring sin egen medskyldighet i de situationer hon blir sexuellt betraktad och kommenterad. Dessa situationer associeras till våldtäkt där skulden faller på henne själv. I *Flickan och skulden* (Wennstam, 2002) skriver Katarina Wennstam om hur skulden i våldtäktsfall läggs på det kvinnliga offret och hur kvinnans klädsel vägs in i den rättsliga bedömningen. Detta, menar Wennstam, bygger på föreställningen om mannens sexualitet som okontrollerad vilket kvinnan måste ta ansvar för. Skulle kvinnans klädsel komma att ”provocera” får hon skylla sig själv om hon utsätts för sexuellt våld. Wennstam menar att eftersom dessa uppfattningar ständigt är återkommande i rättsinstanserna påverkar detta samhällets attityder i stort, vilket skapar en normaliserad diskurs som kvinnor förhåller sig till. Denna diskurs blir tydlig då Fia resonerar kring att vissa klädesplagg riskerar att väcka uppmärksamhet och att det i ett sådant fall skulle vara hennes fel om hon blev utsatt för våld. Strategin handlar alltså om att undvika en viss typ av klädesplagg i syfte att inte

framstå som *för* attraktiv för att på detta sätt undfly sexuellt våld. Denna strategi kan, i linje med Young, även ses som ett sätt att undvika mannens fysiska intrång samt som ett sätt att frigöra sig från egenansvar vid ett eventuellt övergrepp.

Obehaget inför att bli *för* betraktad återkom flera gånger under intervjuerna:

...(det var) nån gång som jag har gått ut och haft på mig en kjol som jag liksom har tyckt var ganska fin [...] men i London fick man liksom så mycket blickar [...] och jag kände mig inte helt bekväm med det. [...] Jag slutade att använda den (Leona)

Anpassningen av klädseln blir i detta fall en direkt konsekvens av upplevelsen. Leona väljer en kjol som enligt henne själv är ”ganska fin”. Det kan, i linje med Bartky, tolkas som att hon gör en ansats att konstruera en typ av femininitet som hon hoppas ska uppskattas av omgivningen. Men istället för att bara bli bekräftad känner hon sig *för* betraktad. Detta får henne att känna sig obekvämt och konsekvensen blir att hon slutar att använda kjolen. Informanternas strategi att undvika vissa klädesplagg kan tolkas som ett sätt att göra motstånd mot den normativa femininiteten. Att undvika vissa plagg fungerade som ett sätt att undvika att uppfattas som *för* attraktiv, men det kunde även, som i Fias fall, vara en strategi för att inte betraktas som ful. Denna ”balansgång”, att vilja vara attraktiv men inte *för* attraktiv, kommer särskilt till uttryck då Isa säger att hon vill känna sig både ”fin *och* bekväm” i sin klädsel.

En annan intressant aspekt i Leonas skildring är att även om hon vill attrahera vissa blickar betyder inte detta att hon vill attrahera *alla* blickar. Kvinnan kan visserligen välja klädsel, men hon kan inte kontrollera alla blickar i rummet. Hennes klädsel riskerar alltid att resultera i oönskad uppmärksamhet. Detta gör att klädvalet ofta blir mycket ansträngande, eftersom en *samma* klädsel kan få henne att känna sig *både* bekväm och obekvämt, beroende på hur hon känner sig betraktad och bemött. Anpassningen av klädseln blir därför en strategi som kvinnan endast har relativ kontroll över.

5. SLUTSATSER

Informanternas meningsskapande kring situationer med inslag av blickar och kommentarer med sexuell anspelning är mycket komplext. Kvinnans upplevelse och tolkning beror dels på kontextuella faktorer (rummet och mannen), och dels på faktorer hos henne själv (föreställningar, förväntningar och attityder).

I analysen har omständigheter och faktorer presenterats som *kan* ha en potentiell påverkan på om situationen upplevs som positiv eller negativ. Mannens attraktivitet var exempelvis en omständighet som i flera fall kunde bidra till att situationen upplevdes som positiv. Detta innebär dock inte att omständigheterna strikt ska kategoriseras efter huruvida de antas bidra till ”positiv” och ”negativ” upplevelse. En kvinna som blir sexuellt kommenterad av en attraktiv man upplever inte nödvändigtvis situationen som positiv, utan istället *mindre negativ*.

Analysen ska heller inte förstås som att så länge ”majoriteten av faktorerna” bidrar till en positiv upplevelse kommer situationen att upplevas som positiv. *Minsta dissonans* kan göra att den totala upplevelsen blir negativ. Situationen då Leona var på en nattklubb med sina vänner var ett tillfälle då denna dissonans blev tydlig. Mannen var, enligt henne, för fysiskt närgången vilket gjorde att situationen upplevdes som negativ i sin helhet. ”Samma typ” av blick/kommentar kan med andra ord upplevas mycket olika beroende på hur faktorer i kontexten *sammantaget* förhåller sig.

Eftersom kvinnans hantering av situationen beror på hur hon upplevde den gäller detta även här; minsta dissonans i kontexten kan göra att hon hanterar situationen annorlunda. Varje omständighets påverkan är på detta sätt alltid relativ beroende på individ och tillfälle.

Individens föreställningar och attityder spelar en stor roll för hur situationen upplevs och tolkas i sin helhet. En kvinna som är strikt övertygad om att män betraktar henne som ett sexuell objekt kommer möjligtvis, oavsett hur kontexten ser ut och vem mannen är, alltid att uppleva dessa situationer som negativa. Kvinnans föreställningar och attityder kan därför komma att spela en *större* roll än kontexten och mannen i sig.

I linje med många feministiska teoretiker kan det vara av betydelse att tala om ”den manliga blicken”, eftersom informanternas upplevelser av mäns och kvinnors blickar var mycket olika. Det kan därför vara av intresse att problematisera varför endast den manliga blicken upplevdes som sexuell och hotfull. Som jag tidigare uppmärksammande kunde sexuella kommentarer flera gånger ha en ”bekräftande effekt”. Medan samtliga informanter någon

gång hade tolkat manliga kommentarer som sexuella hade *ingen* fått en sexuell kommentar från en kvinna. Informanternas tidigare upplevelser av mäns sexuella ovälkomna kommentarer och fysiska beröringar kan därför tänkas ha en viss inverkan på deras rädsla inför just mäns blickar. Tidigare händelser kan leda till tankar, föreställningsscenario, om vad som skulle kunna ske ”även i denna situation”. Vissa teoretiker har även menat att en individs subjektiva rädsla delvis kan förstås som en social produkt. Att kvinnor exempelvis från tidig ålder ofta får höra att de bör akta sig för manliga främlingar kan tänkas inverka på den kvinnliga individens aktsamhet inför just män. Kvinnans rädsla kan därför delvis vara adopterad ”utifrån”.

Att tala om den manliga blicken i enbart negativa termer vore dock missvisande och felaktigt. Medan informanterna hade både negativa och positiva upplevelser av mäns blickar och kommentarer hade de, med ett undantag, endast upplevt kvinnors blickar som negativa. Bartkys påstående att kvinnor bedömer varandras utseende utifrån patriarkala normer kan förvisso stämma. Men detta innebär inte att den kvinnliga blicken inte får konsekvenser för den kvinnliga individen. Att närmare studera om, och hur, kvinnors blickar påverkar kvinnor kan därför vara av intresse för framtida forskning.

Under rubriken ”Personliga faktorer” visade jag på hur den kvinnliga individens föreställningar, förväntningar och attityder kunde påverka tolkningen och upplevelsen. Mäns blickar upplevdes många gånger som sexuella ”just för att de är män”. Tiina Rosenberg menar att heterosexualitet är den sexualitet som utgör normen i samhället (=heteronormativitet). Historiskt sett har heterosexualitet undgått problematisering på grund av den maktstruktur som den dominerat och verkat inom: ”heterosexualiteten tas för given därför att den genom att presentera ett statistiskt genomsnitt är ”vanlig””(Rosenberg, s 87). Detta får samtidigt som konsekvens att andra sexuella läggningar och begär ignoreras. Informanternas föreställningar kring vilka sexuella begär som antas existera avspeglar denna heteronormativitet: män förväntas åtrå kvinnor och kvinnor förväntas åtrå män. Dessa förväntningar kan, som i informanternas fall, leda till ”tolkningsgeneraliseringar”, där den manliga blicken tolkas som sexuell medan den kvinnliga tolkas som osexuell.

Isa var den enda av informanterna som någon gång hade upplevt kvinnors blickar som sexuella. Detta var vid de tillfällen då hon hade varit på gayklubb. I linje med Rosenberg kan detta tolkas som att eftersom olika rum har olika normer påverkar detta individens syn på vad som är normalt, vilket i sin tur påverkar individens förväntningar. Medan heterosexualitet

antas vara den vanligaste sexualiteten i majoriteten av samhällets rum förväntas homosexuella begär, enligt informanterna i denna studie, endast att existera ett få antal rum såsom på gayklubbar. Informanternas tolkningar inordnar sig med andra ord efter rummets sociala regelmässigheter och normer. Kvinnan tolkar utifrån det rum/den kontext hon befinner sig i. En intressant aspekt i Isas uttalande var vidare att kvinnors sexuella blickar på gayklubb var ”mer smickrande” än mäns. Detta kan tolkas som att de sexuella begär och läggningar som är normen och det normala i rummet, enligt henne, också blir mer *åtråvärda*.

Att bli betraktad och att veta att man kan komma att bli betraktad kan leda till att kvinnan blir medveten som sin yttre självpresentation. Denna självmedvetenhet var påtaglig oavsett om det handlade om ”negativa” eller ”positiva” upplevelser, eftersom kvinnan i båda fallen påminns om att hennes utseende bedöms och granskas. Det är av denna anledning viktigt att hålla isär upplevelsen och upplevelsens påverkan, eftersom dessa sällan ”överensstämmer”. Bartky poängterar tydligt att det som vi tycker om, samtidigt kan vara skadligt för oss.

Viktigt att betona är även att informanterna inte alla gånger upplevde det som något negativt att vara objekt, det vill säga mannens ”blickfång”. Så länge hon kunde och ville betrakta honom på *samma sätt* upplevdes känslan av att vara objekt som acceptabelt och ibland till och med smickrande. Detta var framförallt i de situationer då hon själv var attraherad av mannen.

Att förhålla sig till feminina normer var ofta ansträngande för informanterna. Kvinnan riskerar att ”bestraffas” om hon konstruerar femininitet *för* bra, men också om hon inte hanterar den alls. Eftersom femininitet handlar om att genom olika praktiker transformera sig själv är det ett projekt utan slut och därför, enligt Bartkys mening, dömt att misslyckas (Bartky, s 40). Att ta kontroll över feminina ideal menar Bartky dock är mycket problematiskt: “The disciplinary power that inscribes femininity in the female body is everywhere and it is nowhere; the disciplinarian is everyone and yet no one in particular” (Bartky, s 74). Denna beskrivning avspeglar Michel Foucaults teori kring hur makten i samhället är fördelad. Foucault menar att makten är utspritt i ett nätverk och inte koncentrerat till en instans: makten är “anonym”. Bartky hävdar att det av denna anledning är problematiskt ”var” man ska börja, eftersom kvinnor själva aktivt konstruerar femininitet i sin vardag. Det är därför också svårt att ”anklaga” män för denna femininitet.

Youngs teori är kraftfull i bemärkelsen att den belyser informanternas identitetskonflikt mellan att både vara objekt och subjekt. Informanternas sätt att anpassa sin klädsel kan ses som ett uttryck för att både tillmötesgå och motsätta sig sin objektstatus. Foucault menar att

där det finns makt finns det även motmakt, det vill säga motstånd mot makten. Att, som informanterna, undvika vissa klädesplagg skulle kunna ses som ett uttryck för denna motmakt. Detta kan vidare tolkas som att kvinnor inte är passiva offer inför rådande ideal.

Man skulle kunna fråga sig varför informanterna i flera fall anpassade sig till feminina normer, när de vid andra tillfällen ville motsätta sig dessa. Hur kan man förklara denna ambivalens? Hur ”produktivt” är ett motstånd som inte praktiseras ”fullt ut”? För Judith Butler är maskulinitet och femininitet givna kategorier inom ramen för samhällets heteronormativitet (Butler, 2008). Detta bygger på den sociala föreställningen om att motsatser attraherar varandra. Oavsett hur kvinnan hanterar den objektifierande blicken kan hon, i ett heteronormativt samhälle, aldrig fly den: ”the gaze, that positions her from outside, evaluating her according to standards that she had no part in establishing and that remains outside her control” (Weitz, s 126). Även Kathryn Pauly Morgan hävdar, i linje med Bartky och Young, att det som i retoriken kring femininitet hävdas vara ”ett fritt val” i realiteten handlar om att valet att anpassa sig (”choose to conform”) (Weitz, s 155). Kvinnan är medveten av vad som förväntas av henne som kvinna och hon förväntas att *vilja* attrahera män. Informanternas föreställningar kring sexuella existerande begär och kring ”vem som betraktar vem” kan därför påverka för vem kvinnan vårdar sitt yttre. Att anpassa sig till feminina normer kan därför vara ett sätt att tillmötesgå omgivningens förväntningar. Detta kan tänkas förklara informanternas ambivalens mellan att vid vissa tillfällen anpassa sig och vid andra att inte göra det: “Insofar as we want to change ourselves and our lives, it is far easier to imagine, indeed, to enact changes in the way we accord status and in the kind of labor we perform on a daily basis than to undertake restructuring of our basic patterns of psychological response” (Bartky, s 118). Det är med andra ord ibland ”enklare” att anpassa sig än att inte göra det.

Detta innebär dock, enligt min mening, inte att informanternas motstånd är meningslöst. Ambivalensen mellan anpassning och motsättning kan istället ses som ett uttryck för hur kvinnorna ”förhandlar” kring femininitet. Motsättningen är dels en problematisering av samhällets normativa femininitet som sådan, men också en ansats att visa att det finns flera sätt att göra femininitet på

6. KÄLLFÖRTECKNING

6.1 Tryckta källor

- Bartky, Sandra-Lee (1990), *Femininity and Domination: Studies in the Phenomenology of Oppression*. New York: Routledge.
- de Beauvoir, Simone (2006), *Det andra könet*. New York: Grune and Stratton.
- Butler, Judith (2008), *Könet brinner*. Finland: WS Bookwell
- Dion, K, Berscheid, E, & Walster E. (1972), "What is Beautiful Is Good", i *Journal of Personality and Social Psychology*, 24/(3), s. 285-290.
- Fairchild, K, & Rudman, L. A. (2008), "Everyday stranger harassment and women's objectification", i *Social Justice Research*, 2/(3), s.338-357.
- Fairchild, Kimberly (2010), "Context Effects on Women's Perceptions of Stranger Harassment", i *Sexuality & Culture*, s. 14:191-216.
- Merleau-Ponty, Maurice (1962), *The Phenomenology of Perception*. New York: Humanities Press.
- Mulvey, Laura (1999), "Visual Pleasure and Narrative Cinema", i Braudy, Leo & Cohen, Marshall (eds). *Film Theory and Criticism: Introductory Readings*. New York: Oxford UP.
- Oshynko, Norma Anne (2002), *No Safe Place: The Legal Regulation of Street Harassment*. Thesis for Masters of Law in Faculty of Law, University of British Columbia.
- Rosenberg, Tiina (2002), *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas Bokförlag.
- Rubin, Gayle (1984), "Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality", i *Pleasure and Danger: exploring female sexuality*, New York: Routledge & Kegan Paul.
- Smith, J.A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009), *Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research*. London: Sage.
- Young, Iris Marion (2005), *On Female Body Experience: "Throwing like a girl" and other essays*. Oxford: Oxford University Press.
- Weitz, Rose (1998), *The Politics of Women's Bodies*. Oxford: Oxford University Press.

6.2 Otryckta källor

Informant Fia, (2011-11-16)

Informant Isa, (2011-11-18)

Informant Leona, (2011-11-18)

Informant Samira, (2011-11-15)

6.3 Digitala källor

www.harassmap.org (websidan besökt 14 november 2011)

www.hollaback.org (websidan besökt den 14 november 2011)